

מיליארדר אחד מאיים לנפץ את החלום הפורטוגלי של עשרות אלפי ישראלים

בשנים האחרונות ביקשו עשרות אלפי ישראלים לקבל אזרחות פורטוגלית, בחסות הניסיון של המדינה להגדיל את הכנסותיה ולכפר על העוול ההיסטורי שגרמה ליהודים. אחרי ש-150 אלף ישראלים – כ-1.5% מאוכלוסיית המדינה הקטנה – כבר הגישו בקשות, השלטונות המקומיים התעוררו

פורטו. לפי החוק החדש, מעתה יידרשו מבקשי אזרחות להוכיח קשר אישי ועכשווי לפורטוגל, ולא רק קשר היסטורי צילום Aliaksandr :

Antanovich/Shutterstock

[הדר קנה](#)

16 בספטמבר 2022

ענבל אסולין (33) משערי תקווה חלמה שנים רבות לגור במדינה אחרת. היא אפילו ניסתה לחיות בהוואי תקופה, אך גילתה שקשה להחזיק עבודה במקום זר ללא אזרחות מקומית. אסולין הסתכלה בקנאה על חברים בסביבתה, שהצליחו להוציא אזרחות פולנית או גרמנית בשל שורשים אירופיים, אך כבת להורים ממוצא מרוקאי – לא ראתה אפשרות לאזרחות זרה.

לפני כמה שנים, במהלך לימודי התואר השני שלה, גילתה אסולין שממשלת פורטוגל אישרה חוק המאפשר לצאצאי מגורשי ספרד להוציא אזרחות פורטוגלית, בכוונה לתקן את העוול ההיסטורי שנעשה לפני כ-500 שנה. "היה לי ברור שמשפחת אסולין ממרוקו קשורה לגירוש ספרד", היא מספרת. "בחיים לא חשבתי שמגיעה לי אזרחות אירופית, ופתאום נוצרה עבורי הזדמנות. אני בהחלט רואה עתיד במדינה אחרת, ואם יש אפשרות לאזרחות זרה – למה שאגיד לה לא? בעיניי, זו מתנה."

לדבריה, התהליך להוצאת דרכון היה כמעט אוטומטי: "חברה מהלימודים עבדה במשרד עורכי דין שעסק בתחום, וכך התחיל אצלי סיפור פורטוגל. התחלתי את התהליך לפני שלוש שנים, ועכשיו אני לקראת הסוף ואמורה לקבל את הדרכון בקרוב. זה יכול היה להיות מהיר יותר, אבל בדיוק עשו שינויים בחוק והבנתי שזה מעכב תהליכים. לא נורא – בסוף אהיה אזרחית". ככל שמועד קבלת הדרכון מתקרב, מתרחבות התוכניות של אסולין: "ביקרתי שם לפני שנה וראיתי מדינה מהממת, רגועה יותר ועם אנשים פחות לחוצים מהישראלים. הווייב שלהם הוא אתנחתא. עכשיו אני שוקלת לקנות שם נדל"ן, כי לקנות בית בישראל זה לא כל כך אפשרי. משם זה בטח יתגלגל. אם אראה את עצמי שם, אשאר, ואם לא – יש עוד מדינות באירופה שאפשר לגור בהן עם [דרכון פורטוגלי](#). זה פותח לי דלת."

"בפורטו אפשר לרכוש נכס עם הון עצמי של 150 אלף שקל, ואת היתר הבנק משלים. בפורטוגל הריביות נמוכות והמינוף גבוה, והם מאפשרים לקבל משכנתאות של עד 75% מערך הדירה – גם על דירה שנייה ושלישית. התשואות גם הן גבוהות יחסית: 10%-15%"

ישראלים רבים החלו לחלום את החלום הפורטוגלי בזכות חוק שנחקק בפברואר 2015, שהעניק הקלות בקבלת אזרחות לצאצאי יהודי פורטוגל שגורשו ממנה או עזבו אותה מסוף המאה ה-15 ואילך. בתחילה היה מדובר בהליך קל משמעותית מהוצאת אזרחות במדינות אחרות: כל מה שהיה צריך להוכיח היא זיקה ליהדות ספרד ופורטוגל באמצעות מאגר שמות משפחה המוכר כשמות יהודיים, או תעודות עלייה מהמדינות שאליהן גורשו היהודים, כמו אלג'יריה, מרוקו, תוניסיה, מצרים, סוריה, לוב וטורקיה. מלבד זאת, המבקשים היו צריכים להיות בני 18 לפחות ובעלי גיליון הרשעות נקי.

לא פלא שישראלים רבים קפצו על ההזדמנות: מתחקיר מקיף שפירסם העיתון הפורטוגלי "פובליקו" בתחילת 2022, לפחות 86 אלף בקשות לבדיקת יהדות נבחנו על ידי הקהילות היהודיות בפורטו ובליסבון מאז 2015, לפחות 56 אלף מהן אושרו על ידי משרד המשפטים הפורטוגלי – ועשרות אלפי בקשות נוספות מחכות לאישור. זו הנחה שמרנית, שהיתה נכונה לתחילת 2022, ומאז חלה קפיצה משמעותית. ואולם כעת נראה שהחגיגה הגיעה לסיומה: לאחר כמה שנים שבהן היתה פורטוגל יעד מבוקש, כמעט נטול חסרונות, להוצאת אזרחות, בשנה האחרונה החליטה הממשלה להקשיח את התנאים. ככל הנראה, הטריגר היה מה שמכונה שם "[פרשת רומן אברמוביץ](#)": אחרי שאשרת הכניסה של המיליארדר הישראלי-רוסי, המקורב לנשיא רוסיה ולדימיר פוטין, נשללה בבריטניה במסגרת העיצומים על רוסיה, הוא מצא פתרון יצירתי. הוא עלה לישראל מכוח חוק השבות, קיבל אזרחות ישראלית במאי 2018, ומאז נכנס לממלכה המאוחדת ללא צורך באשרה. באפריל 2021, בחסות גירוש ספרד, קיבל האוליגרך אזרחות פורטוגלית לאחר שהוכיח לרשויות שהוא צאצא של יהודים שגורשו בתקופת האינקוויזיציה.

המהלך זכה לביקורת חריפה מבית ומחוץ: אנשי תקשורת, פוליטיקאים ופעילים חברתיים בפורטוגל כינו זאת "מאפיה של דרכונים" וקראו לבחון מחדש את התיקון לחוק האזרחות, שמנוצל לדבריהם על ידי אוליגרכים מפוקפקים שמבקשים דריסת רגל באיחוד האירופי. בינואר האחרון פתחו הרשויות בפורטוגל בחקירת הליך ההתאזרחות של אברמוביץ'. אם יימצאו אי-סדרים בהליך ההתאזרחות שלו, אזרחותו הפורטוגלית עשויה להישלל.

בתחקיר שפירסם "פובליקו" בפברואר השנה עלה חשד כי אברמוביץ' השיג את אזרחותו הפורטוגלית שלא כחוק, תוך שימוש במסמך מזויף וניצול קשריו לקהילה היהודית בעיר פורטו ואת העובדה שהוא תורם ידוע למזיאון השואה בעיר. במאסר האחרון עצרה משטרת פורטו את מנהיג הקהילה היהודית בעיר, הרב דניאל ליטבק, בחשד שסייע לאברמוביץ' להשיג אזרחות פורטוגלית שלא כחוק. לפי הרשויות בעיר, ליטבק חשוד שבשנה שעברה הנפיק עבור אברמוביץ' מסמך מזויף שסייע לו להשיג את האזרחות.

"אחרי פרשת אברמוביץ' האווירה בפורטוגל השתנתה", מספר עו"ד איתי מור, מייסד עמותת "מועדון הדרכון הפורטוגלי". "התקשורת המקומית פירסמה כתבות משמיצות, שהובילו לחקירה פלילית. האירוע הזה היה טריגר לשינוי בזק של החוק והתקנת תקנות מגבילות. הם הציבו שעון חול לצד החוק הישן, עד ל-1 בספטמבר, ומאז הוחמרו הקריטריונים הדרושים. בין היתר, יש צורך בזיקה אפקטיבית עכשווית – תנאי שלא היה עד עכשיו."

לפי החוק החדש, מעתה יידרשו מבקשי אזרחות להוכיח קשר אישי ועכשווי לפורטוגל, ולא רק קשר היסטורי. זה יכול להיעשות במספר מצומצם של דרכים, כמו בעלות על נכס במדינה – אך רק כזה שקיבלו בירושה בעקבות מוות, בעלות על חברה פורטוגלית או על מניותיה והוכחת היסטוריה של ביקורים תדירים בפורטוגל. הדרישות החדשות יצמצמו משמעותית את היקף הזכאים לקבלת אזרחות, ולכן רבים מיהרו לנצל את הזמן עד שהתקנות נכנסו לתוקף בספטמבר ומיהרו להגיש בקשות. העוסקים בתחום מעריכים כי בתקופה זו הוגשו לפחות 50 אלף בקשות חדשות. בסך הכל, הם מעריכים, כיום מחכות לאישור כ-150 אלף בקשות של ישראלים ויהודים. אילו היו כל האנשים האלה היו מתגוררים בפורטוגל, היא היתה נהפכת למדינה בעלת [הקהילה היהודית](#) השישית בגודלה בעולם מחוץ לישראל.

האינטרס הפורטוגלי: כסף

בתחילת הדרך, המניע של פורטוגל להקל על קבלת אזרחות, מעבר לתיקון העוול ההיסטורי, היה די פשוט: כסף. פורטוגל, שהצטרפה לאיחוד האירופי ב-1986, היא אחת המדינות העניות במערב אירופה. ב-2009, בזמן משבר החוב האירופי, היא נמנתה עם מדינות PIIGS שנקלעו לחובות חיצוניים גבוהים והתקשו להחזיר את חובותיהן. ב-2013 היה שיעור האבטלה בקרב הצעירים כ-40%.

מור מציין שיש קשר ישיר בין מצבה הכלכלי הקשה של פורטוגל לבין ההקלות בקבלת הדרכון. "לפני עשר שנים התחילו הדיונים בפורטוגל, על רקע המשבר הכלכלי העמוק שהם חוו. ב-2012 העבירה מפלגה ליברלית ימנית מתונה שורה של חוקים במטרה כפולה: להכניס כסף זר למדינה ולעודד הגירה חיובית, לאחר שפורטוגל חוותה הגירה שלילית ואוכלוסייתה הצטמצמה תוך עשור בכ-300 אלף איש. במקביל, התנהל בפרלמנט שיח על תיקון העוול ההיסטורי והרצון להחיות את הקהילה היהודית שכמעט נמחקה שם לחלוטין."

עו"ד איתי מור צילום: אלונה אביסדריס

לדבריו, לפורטוגל היה אינטרס לקדם חלוקת אזרחות ליהודים ולישראלים. "לא מדובר בהגירה של פליטים, אלא של אנשים יצרנים שמגיעים עם כסף. במקביל חוקקה פורטוגל חוק ויזה זהב, שכללה ויזה ותעודת תושבות, המיועדת גם למי שאינו מחזיק בדרכון פורטוגלי, אך יכול להשקיע בנדל"ן בפורטוגל וליהנות מהטבות שונות. זה משך הרבה בריטים, הולנדים וגרמנים, שנהנים מהטבות מס וממחיה זולה."

"פורטוגל רצתה להכניס כסף זר למדינה ולעודד הגירה חיובית, לאחר שחוותה הגירה שלילית ואוכלוסייתה הצטמצמה תוך עשור בכ-300 אלף איש. לא מדובר בהגירה של פליטים, אלא של אנשים יצרנים שמגיעים עם כסף"

עו"ד איתי מור

מעבר לכך, התחקיר ב"פובליקו" הזכיר את הערך הכספי של הבקשות לקהילה היהודית: בשנים האחרונות התעשרה הקהילה היהודית בפורטוגל במיליוני יורו מהבדיקות הגניאולוגיות שהיא עורכת עבור מבקשי האזרחות. עוד דווח ש-90% מכלל הבקשות – כ-67 אלף – נבדקו בפורטוגל, וכי הקהילה היהודית בעיר הרוויחה 250 יורו על כל אחת מהן, בנוסף ל-250 יורו דמי רישום לכל בקשה. בדרך זו, נכתב בתחקיר, הצליחה הקהילה לשלשל לקופתה מיליונים.

עד לשינוי החוק היתה הפרוצדורה להוצאת דרכון פורטוגלי די פשוטה, ובניגוד למדינות אחרות לא כללה מבחני בקיאות שפה או תושבות קודמת, אך מאחר שיש למלא מסמכים בשפה זרה ולהוכיח זכאות היסטורית, רבים נעזרים בשירותיהם של עורכי דין וחברות מתמחות. השירותים האלה עולים כ-10,000 שקל לאדם והתהליך נמשך בין שנה וחצי לארבע.

האזרחות הפורטוגלית מושכת ישראלים רבים משום שהיא שייכת לאיחוד האירופי, ומקנה הטבות שונות בפורטוגל בפרט ובמדינות אירופה בכלל. הם מעוניינים לפתוח להם ולילדיהם אפשרות לגור בחו"ל, אפשרות ללימודים גבוהים בחינם או בהנחות משמעותית, ואפשרויות מגוונות לעבודה ולהשקעות בנכסים. אזרחות פורטוגלית לא כוללת חובות אזרחיים כמו תשלום מסים למדינה, הצהרות הון או החזקת נכסים, ולכן רבים מהם לא מעוניינים לעקור לפורטוגל בשנים הקרובות, אלא רק מבקשים לשמר את האפשרות הזו לעתיד, להם או לילדהם. בעוד ישראלים המחזיקים באזרחות אמריקאית חייבים להגיש דו"ח מס הכנסה במדינה, ומדינות כמו דנמרק, יפן וסינגפור מקשות על אזרחים המבקשים להחזיק באזרחות כפולה – בפורטוגל לא דורשים דבר.

"רצינו להוציא דרכון אירופי בגלל הילדים, אנחנו כבר לא באמת צריכים את זה. הילדים שלי בני 19, 24 ו-26, ואם הם ירצו לעבוד או לחיות במקום אחר – שתהיה להם אפשרות", מסבירה עופרה עמית-כהן, מנהלת חשבונות מראשון לציון.

"אני עוסק ברפואה משלימה באופן עצמאי, ואת זה אפשר לעשות גם במקומות אחרים. גם אחפש בקרוב הזדמנויות עסקיות או נדל"ן: התחלתי לבדוק דירות לקנייה, וראיתי שזה ממש אפשרי. בארץ בלתי-אפשרי לקנות דירה, ואילו שם הרבה יותר קל. אחי עבר את התהליך בעקבותיי"

יניב מלמד

עמית-כהן, שהחלה את התהליך ב-2017, מספרת שהוא היה פשוט יחסית, אם כי לקח זמן רב: "המשפחה שלי ממוצא מרוקאי וראינו שאדרי, שם המשפחה של אמי, הוא בין שמות המשפחה הזכאים. פנינו לעורך דין והתחלנו להריץ את התהליך. לקח ארבע שנים עד שקיבלנו את הדרכונים, אבל זה חלקית באשמתנו וחלקית באשמת הקורונה.

בתקופת הסגרים אי־אפשר היה ניתן לטוס, אז אף על פי שרשמית קיבלנו את הזכאות כבר ב-2020, רק ב-2021 נסענו לפורטוגל לקבל את האזרחות.

יניב מלמד (33) מתל אביב מזכיר את הפשטות שבהליך: "בהתחלה הייתי סקפטי, נראה לי מוזר שכל כך קל להוציא אזרחות פורטוגלית, וחשבתי שיש מלכוד בפרסומים, אבל התחלתי לבחון את העניין לעומק וראיתי שזה באמת נכון. ב-2019 ביררתי דרך כמה חברות, ובסוף בחרתי עורך דין שנראה לי אמין.

"התקבלתי לעבודה בפריז, אבל לא הייתי אזרחית באיחוד והם לא יכלו לקחת אותי לעבודה באופן חוקי. חיפשתי דרכים לא לאבד שוב הזדמנויות כאלה, ואז גיליתי את האפשרות של פורטוגל. זה עלה לי כ-10,000 שקל, אבל אני חושבת שזה משתלם כי כאמנית רציתי שתהיה לי אפשרות לעבוד בחו"ל"

עדן חברוני

"באוגוסט 2021 כבר קיבלתי את האזרחות. נסעתי לליסבון, וזו היתה הפעם הראשונה שלי שם. עד אז לא הייתי בטוח מה לעשות עם זה, אבל פתאום כל האופציות נפתחו. עכשיו אני אומר לעצמי – וואלה, אולי אעבור למדינה באירופה, כי בארץ קשה לחיות. בשנה האחרונה התחלתי ללמוד פורטוגזית, וזו שפה נחמדה ולא מאוד מסובכת. אני עוסק ברפואה משלימה באופן עצמאי, ואת זה אפשר לעשות גם במקומות אחרים. גם אחפש בקרוב הזדמנויות עסקיות או נדל"ן: התחלתי לבדוק דירות לקנייה, וראיתי שזה ממש אפשרי. בארץ בלתי־אפשרי לקנות דירה ואילו שם הרבה יותר קל. אחי עבר את התהליך בעקבותי, הוא מסיים בקרוב וכנראה ניסע יחד בחורף הקרוב לביקור."

עדן חברוני (37) מתל אביב סבורה שהאזרחות תהיה שימושית מאוד עבורה. ב-2016 סיימתי לימודים לתואר ראשון בעיצוב קרמיקה וזכוכית והתקבלתי לרזידנסי (שהות אמן) במפעל זכוכית בפריז. הם התרשמו מליין העיצובים שלי, אבל זה נפל כי לא הייתי אזרחית באיחוד והם לא יכלו לקחת אותי לעבודה באופן חוקי. חיפשתי דרכים לא לאבד שוב הזדמנויות כאלה ואז גיליתי את האפשרות של פורטוגל. ידעתי מילדות שהמשפחה שלי קשורה לגירוש ספרד: המשפחה שלי מצד אבא נמצאת 27 דורות בארץ, והקשר לגירוש הוא ישיר. שם המשפחה הקודם שלנו היה קסטל, שנמצא בספר השמות, שם המשפחה המעוברת הוא חברוני, בגלל חברון, שבה התיישבו הרבה מהיהודים שהגיעו מספרד, אצל סבא וסבתא תמיד הגישו מאכלים ספרדיים מסורתיים, ודודה שלי רות אוליבר היא בשלנית מוכרת שעד היום מכינה מאכלים כאלה."

חברוני מספרת שהיתה בין הראשונים להגיש בקשה. "זה לקח כשנתיים, ועלה לי כ-10,000 שקל, אבל אני חושבת שזה משתלם כי כאמנית רציתי שתהיה לי אפשרות לעבוד בחו"ל. אמנם נשרפה לי האופציה בפריז, אבל בעתיד זה בטח ישרת אותי, גם במחקר שאני עושה במסגרת הדוקטורט שלי וגם בכלל. במקביל אני מחפשת שם נכס לקנייה."

ליסבון זולה משמעותית מתל אביב

"בליסבון המחירים דומים למחירים של חיפה – מחיר ממוצע של 25 אלף שקל למ"ר. בפורטו המחירים נמוכים משמעותית: 13–15 אלף שקל למ"ר"

לא מעט משקיעים ישראלים, שמאסו בעליית המחירים ובכובד המיסוי והרגולציה, השקיעו בשנים האחרונות בנכסים בחו"ל, ורבים מהמתאזרחים החדשים מספרים שהם מחפשים נכס בפורטוגל. פורטוגל נהנית מדימוי של מדינה מסבירת פנים לזרים, מחירי הנדל"ן בה נוחים, התשואות הגבוהות ויש צורך בהון עצמי צנוע. רכישת נכס אינה תנאי לאזרחות, אבל ההתעניינות ביעד הולכת יד ביד עם העלייה בביקוש לאזרחות.

"בתקופה שבה התחילו לדבר על הדרכונים הפורטוגליים התחילה ההתעניינות בנדל"ן, מסביר שי ארליכמן, שותף ומנהל השקעות בחברת invest porto העוסקת בנדל"ן בפורטוגל. "הדרכון פתח את הצוהר לישראלים שלפני כן פחות הכירו את המדינה. יש שני סוגים של רכישות נדל"ן במדינה: לשימוש פרטי, למשל כדי שהנכס ישמש כדירת נופש או ממש כדי לעשות רילוקיישן, ונדל"ן להשקעה שמניב תשואה. יחסית לישראל, הנדל"ן בפורטוגל זול.

"אפשר לאפיין את פורטוגל דרך שתי ערים מרכזיות: פורטו וליסבון. בליסבון המחירים קצת יותר גבוהים, ועלו לרמה דומה לזו של חיפה – מחיר ממוצע של כ-25 אלף שקל למ"ר. בפורטו המחירים נמוכים משמעותית: כ-13-15 אלף שקל למ"ר. לשם ההשוואה, המחירים בתל אביב הם 40-50 אלף שקל למ"ר."

מעבר לכך, תנאי הרכישה נוחים: "בפורטו אפשר לרכוש נכס עם הון עצמי של 150 אלף שקל, ואת היתר הבנק משלים. בפורטוגל הריביות נמוכות והמינוף גבוה, והם מאפשרים לקבל משכנתאות של עד 75% מערך הדירה – גם על דירה שנייה ושלישית. התשואות גם הן גבוהות יחסית: 10%-15%. תהליך רכישה לא מסובך: צריך עורך דין מקומי שילווה אותך בתהליך ורואה חשבון מקומי שייצג אותך עבור המיסוי. זו מדינה אירופית מסודרת, יש בה הרבה הזדמנויות ולכן היא נחשבת למדינה נכונה – כזו שאפשר לעבוד איתה. אני רואה שיש המון מתעניינים, ואני על קו ישראל-פורטוגל כל הזמן."